

**“SHAHAR LANDSHAFT DIZAYNIDA EKOLOGIK BARQARORLIKNI
TA’MINLASH UCHUN RELIF VA O‘SIMLIK ELEMENTLARIDAN
FOYDALANISH”****Eshmamatov Xushnudbek Obidjonovich**Samarqand davlat arxitektura-qurilish universiteti
70210401 – "Dizayn" (Landshaft dizayni) 1-kurs magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqola shahar landshaft dizaynida ekologik barqarorlikni ta'minlash maqsadida relif va o'simlik elementlaridan foydalanish usullarini o'rganadi. Tadqiqotda tabiiy tepaliklar, vodiylar, sun'iy balandliklar va turli o'simlik turlari shahar makonlarining estetik, ekologik va rekreatsion jihatlarini yaxshilashda qanday rol o'ynashi tahlil qilinadi. Mahalliy va xorijiy tajribalar asosida relif va o'simlik elementlaridan foydalanishning funksional va vizual jihatlarini ko'rib chiqilgan. Maqola shahar landshaftini ekologik barqaror, estetik va funksional jihatdan rivojlantirishga qaratilgan.

Kalit so'zlar : shahar landshafti, ekologik barqarorlik, relif, sun'iy tepalik, o'simlik elementlari, rekreatsion maydon, vizual markaz, funksional zonalashuv, estetik kompozitsiya, mahalliy tajriba, xorijiy tajriba, landshaft dizayni, mikroiqlim, suvni boshqarish, tabiiy muhit

Shahar landshaft dizayni tabiiy va sun'iy elementlarni uyg'unlashtiruvchi jarayon bo'lib, unda relif va o'simliklar ekologik, estetik va rekreatsion jihatlarini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Tabiiy tepaliklar, vodiylar, tekisliklar va sun'iy balandliklar makonning vizual markazlarini yaratish, dam olish hududlari va funksional zonalarini samarali tashkil etishda asosiy vosita hisoblanadi. Shu bilan birga, o'simlik elementlari mikroiqlimni yaxshilash, shahar havo sifatini oshirish va rekreatsion maydonlar yaratishda ekologik barqarorlikni ta'minlaydi.

Xorijiy tajribada, masalan, Shimoliy Evropa va Amerika shaharlarida landshaft dizaynerlari sun'iy tepaliklar va o'simlik elementlaridan foydalanib ekologik barqarorlikni mustahkamlash va shahar makonlarini estetik jihatdan boyitish bo'yicha innovatsion loyihalar amalga oshiradi. Mahalliy tajribada esa Toshkent, Samarqand va Buxoro shaharlarida tabiiy relif va o'simliklarni uyg'unlashtirib, rekreatsion hududlar, suv havzalari va madaniy markazlar tashkil qilinadi. Ushbu maqola relif va o'simlik elementlaridan foydalanishning samarali usullarini tahlil qilish, mahalliy va xorijiy tajribalarni solishtirish hamda shahar landshaft dizaynida ekologik, estetik va funksional jihatlarini uyg'unlashtirishga qaratilgan.

Shahar landshaft dizaynida relief va o'simlik elementlaridan foydalanish makonlarning ekologik, estetik va funksional jihatlarini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Tabiiy relief elementlari – tepaliklar, vodiylar, tekisliklar va balandlik-pastliklar – vizual markazlar yaratish, dam olish zonalarini belgilash va makonning funksional zonalashuvini tashkil etishda asosiy vosita hisoblanadi. Shu bilan birga, o'simlik elementlari ekologik barqarorlikni ta'minlash, mikroiklimni yaxshilash, shahar havo sifatini oshirish va rekreatsion maydonlarni boyitish imkonini beradi. Tabiiy va sun'iy elementlarni uyg'unlashtirish orqali landshaft dizaynerlari shahar hududlarida estetik va ekologik jihatdan barqaror makonlar yaratadi.

Xorijiy tajribada Shimoliy Evropa va Amerika shaharlarida landshaft dizaynerlari sun'iy tepaliklar, suv havzalari va o'simlik elementlarini integratsiya qilish orqali shahar makonlarini ekologik barqaror va estetik jihatdan boy qiladi. Niderland va Daniyada sun'iy balandliklar va suv havzalari yordamida eroziya oldi olinadi, yomg'ir suvi yig'ish tizimlari tashkil etiladi va rekreatsion zonalar yaratiladi. Buyuk Britaniyada tabiiy relifni hisobga olgan holda piyoda yo'laklari, dam olish hududlari va panoramik ko'rinish nuqtalari tashkil qilinadi. Ushbu tajribalar shahar landshaft dizaynida ekologik barqarorlik, vizual estetik va rekreatsion samarani uyg'unlashtirish imkonini beradi.

Mahalliy tajribada Toshkent, Samarqand va Buxoro shaharlarida tabiiy relief va o'simlik elementlarini uyg'unlashtirish keng tarqalgan. Quruq iqlim sharoitida sun'iy tepaliklar, yam-yashil tekisliklar va turli o'simlik turlari yordamida suvni tejash, eroziyani oldini olish va rekreatsion zonalarini yaratish maqsadida loyihalar amalga oshiriladi. Shu bilan birga, madaniy meros elementlarini relief va o'simliklar bilan uyg'unlashtirish shahar landshaftining o'ziga xosligini oshiradi va makonlarni vizual jihatdan boyitadi.

Landshaft dizaynida relief va o'simlik elementlaridan foydalanish bir necha asosiy yo'nalishda amalga oshiriladi. Birinchidan, tabiiy balandlik va pastlikni hisobga olgan holda makonning funksional zonalashuvi rejalashtiriladi. Bu piyodalar yo'laklari, sport maydonchalari, dam olish hududlari va rekreatsion zonalarini samarali joylashtirish imkonini beradi. Shu bilan birga, vizual markazlar yaratish orqali makonning estetik jihatini ta'minlanadi. Ikkinchidan, relief va o'simliklardan ekologik barqarorlikni ta'minlashda foydalanish mumkin. O'simliklar mikroiklimni yaxshilash, shahar havo sifatini oshirish va biologik xilma-xillikni saqlashga xizmat qiladi. Uchinchidan, relief estetik va vizual markazlarni yaratish, panoramik ko'rinish nuqtalari va landshaft

kompozitsiyasini boyitish uchun ishlatiladi. Shu bilan shahar hududlari estetik jihatdan jozibali va rekreatsion imkoniyatlarga boy bo'ladi.

Suv havzalari va o'simlik elementlari shahar landshaftining ekologik, estetik va rekreatsion jihatlarida muhim ahamiyatga ega. Suv havzalari va tabiiy relif bilan uyg'unlashtirilgan o'simliklar nafaqat makonning estetik go'zalligini oshiradi, balki mikroiklimni yaxshilash, havo namligini oshirish va shahar issiqlik orolini kamaytirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, xorijiy tajribalar suv havzalari va sun'iy tepaliklar yordamida shahar hududlarida ekologik barqarorlikni ta'minlash, eroziyani nazorat qilish va dam olish zonalarini yaratishda samarali bo'lishini ko'rsatadi. Mahalliy loyihalarda esa tabiiy relif va o'simlik elementlarini uyg'unlashtirish orqali madaniy meros va milliy dizayn elementlari integratsiya qilinadi, bu shahar makonlariga noyob identifikatsiya beradi.

Relif va o'simlik elementlaridan foydalanishning samarali usullari ekologik, estetik va funktsional jihatlarni uyg'unlashtirishga imkon beradi. Xorijiy tajribada sun'iy balandliklar, suvni boshqarish tizimlari va innovatsion texnologiyalar asosiy vosita bo'lsa, mahalliy tajribada tabiiy va madaniy elementlarni uyg'unlashtirish ustuvor ahamiyatga ega. Shu bilan shahar landshaft dizaynerlari ekologik barqaror, estetik jihatdan boy va funktsional makonlarni yaratish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Natijada, shahar landshaft dizaynida relif va o'simlik elementlaridan foydalanish makonlarni ekologik jihatdan barqaror, estetik va rekreatsion jihatdan samarali qilishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, relif va o'simlik elementlarini to'g'ri joylashtirish shahar hududlarini rekreatsion jihatdan rivojlantirish, eroziyani nazorat qilish va mikroiklimni yaxshilash imkonini beradi. Landshaft dizaynerlari ekologik, estetik va funktsional jihatlarni uyg'unlashtirgan holda innovatsion va samarali loyihalar yaratishi mumkin.

Shahar landshaft dizaynida relif va o'simlik elementlaridan foydalanish makonlarni ekologik barqaror, estetik jihatdan boy va funktsional tashkil etishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Tabiiy relif va o'simliklar rekreatsion zonalarini yaratish, vizual markazlar tashkil etish va mikroiklimni yaxshilashga yordam beradi. Xorijiy tajribalar innovatsion texnologiyalar va sun'iy elementlar yordamida shahar makonlarini ekologik barqaror va estetik jihatdan boy qiladi, mahalliy tajribada esa tabiiy va madaniy elementlarni uyg'unlashtirish ustuvor ahamiyatga ega. Shu bilan shahar landshaft dizaynerlari ekologik, estetik va funktsional jihatlarni uyg'unlashtirgan holda samarali loyihalar yaratish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Шавдиров С. А. Подготовка будущих учителей к исследовательской деятельности //Педагогическое образование и наука. – 2017. – №. 2. – С. 109-110.
2. Shavdirov S. A. Selection Criteria of Training Methods in Design Fine Arts Lessons //Eastern European Scientific Journal. – 2017. – №. 1. – С. 131-134.
3. Shovdirov S. Analyzing the sources and consequences of atmospheric pollution: A case study of the Navoi region //E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2024. – Т. 587. – С. 02016.
4. Shavdirov S. Method of organization of classes in higher education institutions using flipped classroom technology //AIP Conference Proceedings. – AIP Publishing LLC, 2025. – Т. 3268. – №. 1. – С. 070035.
5. Шавдиров С. А. Ўқувчиларда тасвирий саводхонликка оид ўқув компетенцияларини шакллантиришнинг педагогик-психологик жиҳатлари //Современное образование (Узбекистан). – 2017. – №. 6. – С. 15-21.
6. Shovdirov S. A. Tasviriy san'atni o'qitishda o'quvchilarning sohaga oid o'quv kompetensiyalarini shakllantirish omillari //Inter education & global study. – 2024. – №. 1. – С. 8-14.
7. Ibraimov X., Shovdirov S. Theoretical Principles of The Formation of Study Competencies Regarding Art Literacy in Students //Science and innovation. – 2023. – Т. 2. – №. B10. – С. 192-198.
8. Шавдиров С. А. ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОМУ О. И ПРИКЛАДНОМУ ИСКУССТВУ //INTERNATIONAL SCIENTIFIC REVIEW OF THE PROBLEMS AND PROSPECTS OF MODERN SCIENCE AND EDUCATION. – 2018. – С. 84-85.
9. Shovdirov S. TASVIRIY SAVODXONLIKKA OID O'QUV KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHDA O'QUVCHILARNI MANTIQUIY VA ABSTRAKT FIKRLASHGA O'RGATISH //Евразийский журнал академических исследований. – 2023. – Т. 3. – №. 12. – С. 193-196.
10. Baymetov B. B., Shovdirov S. A. Methods of Organizing Practical and Theoretical Classes for Students in The Process of Teaching Fine Arts //International Journal on Integrated Education. – 2023. – Т. 4. – №. 3. – С. 60-66.